

تدوین سناریوهای توسعه گردشگری روستایی در شهرستان هریس

فاطمه کاظمیه^{۱*}، حسین کوهستانی^۲، امیرعلی وظیفه^۳

(دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۲۴؛ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۱۴)

چکیده

گردشگری روستایی بخشی از بازار گردشگری و منبعی برای اشتغال و درآمد می‌باشد. از همین رو، برنامه‌ریزی و آینده‌نگاری توسعه پایدار گردشگری، توجه بسیاری از سیاست‌گذاران، جامعه‌شناسان و برنامه‌ریزان در سراسر جهان را به خود معطوف کرده است. پژوهش حاضر بر اساس نیاز به آینده‌پژوهی در حوزه گردشگری روستایی شهرستان هریس می‌باشد. این پژوهش درصدد رسیدن به پاسخی قانع‌کننده به این سؤال است که سناریوهای توسعه آینده گردشگری روستایی شهرستان هریس کدام‌اند؟ بر این اساس، پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش توصیفی-تحلیلی است. ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش شامل استفاده از اسناد و مدارک (کتابخانه‌ای)، مصاحبه و پرسشنامه می‌باشد. پانزده نفر از اساتید دانشگاهی و همچنین خبرگان برنامه‌ریزی و توسعه بود. تعداد ۶۲ سناریو با سازگاری بالا انتخاب شدند و با توجه به اینکه هر کدام از عوامل کلیدی دارای تعداد سه سناریو محتمل هستند. هر یک از سناریوها به سه دسته، مطلوب، ایستا و بحرانی تقسیم شدند. «عدم اجرای سیاست‌ها و برنامه‌ای مشخص برای توجه به گردشگران روستایی به‌عنوان سفیران فرهنگی» به عنوان سناریوی سازگار شناسایی شد که با فرض «برنامه‌ریزی منسجم و کارآمد در راستای طراحی فضاهای مناسب جهت برگزاری مراسم و آیین‌های سنتی با بهره‌گیری از نمادهای فرهنگی (طراحی مسیرهای فرهنگی برای گردشگران)» پشتیبانی می‌شود.

واژه‌های کلیدی: آینده‌پژوهی، گردشگری روستایی، هریس.

^۱ دانشیار گروه ترویج و توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

^۲ دانشیار گروه ترویج و توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

^۳ کارشناس ارشد توسعه روستایی، گروه ترویج و توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

* نویسنده مسئول، پست الکترونیک: kazemiyeh@tabrizu.ac.ir

گردشگری به فعالیتهایی اطلاق می‌شود که گردشگران برای دستیابی به اهدافی مانند کسب و کار، گذراندن اوقات فراغت و یا سایر اهداف شخصی به مقصدی خارج از محیط معمول خود و برای مدت کمتر از یک سال انجام می‌دهند (Lew et al., 2006). همچنین گردشگری به معنای حرکت از یک مکان به مکان دیگر و دربرگیرنده برنامه‌ریزی سفر، مسافرت به مکان مورد نظر و اقامت در آنجا، بازگشت و یادآوری خاطرات است (نصراللهی و همکاران، ۱۳۹۴). در طول قرن گذشته، گردشگری به دلیل بهبود سرعت، ایمنی، قابلیت اطمینان و آسایش در مقوله حمل‌ونقل افزایش یافته است. از سوی دیگر، این اثر با کاهش نسبی و حتی مطلق در هزینه سفر و میزان تحرک شخصی از طریق استفاده از خودرو، افزایش یافته است (Butler, 2009).

پیشرفت گردشگری باعث شده که فعالیتهای حوزه گردشگری به یک فعالیت جهانی تبدیل شود که در برگیرنده بخش‌هایی از صنایع مختلف است که با یکدیگر همکاری می‌کنند تا نیازهای گردشگران را مرتفع سازند (Marais et al., 2017). این پیشرفت‌ها گردشگری را به‌عنوان بزرگ‌ترین و مهم‌ترین صنعت اقتصادی جهان، که در توسعه اقتصادی-اجتماعی کشورها اهمیت یافته، مورد توجه مدیران و برنامه‌ریزان محلی، منطقه‌ای و ملی قرار داده است (امیر فخریان و معینی، ۱۳۹۶). پیشرفت گردشگری و تأثیرگذاری و تأثیرپذیری از بخش‌های مختلف زمینه توجه و ارتباط آن را با رشته‌های مرتبط فراهم کرده است (Butler, 2009).

گردشگری فعالیتی ترکیبی و مستلزم مشارکت بخش‌های مختلف و متعدد جامعه است و به همان میزان نیز اثرات گسترده‌ای را در بر دارد. از همین رو، در هر مرحله نیازمند برنامه‌ریزی و هماهنگی است (سازمان جهانی جهانگردی، ۱۳۷۹). نهاد بین‌المللی همکاری اقتصادی و توسعه گردشگری روستایی را فعالیتی چندوجهی و گسترده تعریف می‌کند که شامل طبیعت‌گردی، کوهنوردی، سوارکاری، پیاده‌روی، ماجراجویی، ماهیگیری و شکار، سفرهای آموزشی-پژوهشی، سفرهای فرهنگی-تاریخی و در قسمتی از نواحی گردشگری بازدید از جوامع قومی و نژادی می‌شود. لین (Lin, 2009) در یک بازنگری کلی بیان می‌کند که پیش‌زمینه‌های بسط گردشگری روستایی حاکی از مفهومی پیچیده و چندوجهی است. در ابتدا، این مفهوم بیشتر با گردشگری مزرعه و گردشگری کشاورزی ارتباط داشت، لیکن بعدها صورت‌های متنوعی از گردشگری روستایی نمایان شد (نعمتی، ۱۳۹۹). گردشگری روستایی بخشی از بازار گردشگری و منبعی برای اشتغال و درآمد بوده و می‌توان آن را ابزار مهمی برای توسعه اقتصادی، اجتماعی و بوم‌شناختی جوامع روستایی قلمداد کرد (اصولی و ولی نژاد، ۱۴۰۰). در کشورهای بسیاری این امر با ختم‌شدن کشاورزی در ارتباط است و غالباً به عنوان راهبردی برای حفظ محیط‌زیست و فرهنگ سنتی روستایی مطرح می‌شود (رکن‌الدین افتخاری و قادری، ۱۳۸۱). توسعه گردشگری در مناطق روستایی عنصری اساسی و یکی از راه‌های نجات روستا از فقر، مهاجرت و مشکلات اقتصادی و اجتماعی است. علاوه بر این، گردشگری به مثابه متغیری تأثیرگذار در افزایش زیرساخت‌ها، ارتقای تبادلات اجتماعی و فرهنگی، جلب سرمایه‌های سرگردان و به جریان انداختن آن در محیط روستا در راستای نیل به سطحی از توسعه اقتصادی تلقی می‌شود (شاهی‌پور و مجتبی‌زاده، ۱۳۹۵).

گردشگری نقش مهمی در اقتصاد جهانی ایفا می‌کند و به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل رشد اشتغال و توسعه اقتصادی محسوب می‌شود (El-Gohary, 2016)، به‌طوری‌که این فعالیت در چند دهه‌ی اخیر سهم عمده‌ای در توسعه منطقه‌ای و ناحیه‌ای کشورها داشته است (شماعی و موسی‌وند، ۱۳۹۰). واقعیت این است که امروزه گردشگری به‌عنوان بزرگ‌ترین منبع درآمد ارزی کشورها به حساب می‌آید (علی‌اکبری و همکاران، ۱۳۹۴). در طول چند دهه گذشته، گردشگری یکی از نیروهای اصلی برای رشد اقتصادی در بسیاری از کشورهای درحال توسعه و توسعه‌یافته تبدیل شده است (Alam & Paramati, 2016). گسترش بخش گردشگری اغلب به‌صورت مثبت بر اقتصاد و سلامت جوامع تأثیر می‌گذارد (Andrades & Dimanche, 2017) و نه تنها منبع درآمد خارجی برای کشورهای درحال توسعه محسوب می‌شود؛ بلکه سهم عمده‌ای در تولید ناخالص داخلی دارد (Njoroge, 2014). همچنین سیاست‌گذاران نیاز به تصمیم‌گیری مؤثر برای تعیین مسائل مشکل‌ساز و معرفی راهبردها و سیاست‌هایی به‌منظور افزایش توسعه اجتماعی-اقتصادی جوامع خود دارند. به‌طور کلی، درجه نسبی توسعه اجتماعی-اقتصادی یک منطقه در مقایسه با توسعه اجتماعی-اقتصادی کشور

با مناطق دیگر ارزیابی می‌شود (Dogru & Sirakaya-Turk, 2017). از دیدگاه سیاست‌گذاران، توسعه گردشگری به معنای تعداد مشاغل ایجادشده می‌باشد؛ با این حال، اثرات آن تنها به ایجاد شغل محدود نمی‌شود و انتظار می‌رود افزایش شغل به افزایش منافع اجتماعی و اقتصادی، کاهش بیکاری، افزایش دستمزد، درآمد و سود برای کسب‌وکارهای محلی و افزایش درآمدهای مالیاتی برای دولت منجر شود (Cheng, 2011).

بسیاری از برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران توسعه از صنعت گردشگری به‌عنوان رکن اصلی توسعه پایدار یاد می‌کنند. در این راستا، گردشگری روستایی نیز جزئی از صنعت گردشگری به حساب می‌آید که می‌تواند با برنامه‌ریزی اصولی و مناسب و شناسایی مزیت‌ها و محدودیت‌های گردشگری روستایی، نقش مؤثری در توسعه این مناطق و در نتیجه توسعه ملی و تنوع‌بخشی به اقتصاد ملی بر عهده داشته باشد (رکن‌الدین افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۵). گردشگری روستایی در دنیای امروز یکی از بخش‌های مهم فعالیت‌های اقتصادی محسوب می‌گردد. این فعالیت مهم اقتصادی از دیدگاه‌های مختلفی مورد توجه قرار گرفته است. بعضی آن را به‌عنوان بخشی از بازار گردشگری می‌شناسند و عده‌ای نیز آن را سیاستی برای توسعه روستایی قلمداد می‌کنند (رکن‌الدین افتخاری و قادری، ۱۳۸۱). نواحی روستایی در طی قرن‌ها به‌عنوان مهم‌ترین مرکز فعالیت‌های اقتصادی در بخش کشاورزی در نظر گرفته می‌شدند و امروزه، علاوه بر فعالیت‌های کشاورزی و دامپروری، به‌عنوان کانون‌های گردشگری نیز مطرح هستند. گردشگری به‌عنوان یک راهبرد توسعه‌ای خوب برای مناطق روستایی در نظر گرفته شده است که متضمن بهبود معیشت خانوارهای روستایی است (معدنی و تقوی زیروانی، ۱۴۰۱). گردشگری می‌تواند زمینه مناسبی را برای سرمایه‌گذاری در نواحی روستایی فراهم سازد و فرصتی را در اختیار کشورهای کمتر توسعه‌یافته برای تحریک رشد اقتصادی در راستای افزایش تولید و ایجاد فرصت‌های شغلی قرار دهد (نجفی کانی و نجفی، ۱۴۰۰).

عدم توانایی در پیش‌بینی دقیق آینده و همچنین پیچیدگی‌های ناشی از تغییرات روزافزون باعث شده تا محققان از قابلیت‌های دانش نوظهور آینده‌پژوهی بهره‌برده و -این دانش را وارد بطن فعالیت‌های برنامه‌ریزی و پیش‌بینی تحولات کنند. این رویکرد در عرصه مطالعات آینده به‌سرعت در میان بسیاری از کشورها گسترش یافت و با گذشت کمتر از دو دهه، عرصه‌های مختلف علوم را نیز درنوردید. به‌عبارتی دیگر، حضور مؤثر در روند تحولات آینده، کاهش تهدیدات و افزایش فرصت‌ها و گزینه‌ها، نیازمند رویکردی آینده‌پژوهانه است که امکان کنشگری در رخدادهای آینده را فراهم می‌سازد (شمس و همکاران، ۱۳۹۵).

در دهه‌های اخیر موضوع شناخت جامعه و تفکر درباره آینده آن وارد یک مرحله کیفی جدیدی شده است. نخست اینکه واقعیت اجتماعی بسیار گسترده‌تر و پیچیده‌تر از آن است که در علوم متعارف تصور شده است و دوم اینکه جهان واقعی سرشار از بی‌نهایت توان‌های نهفته و ناشناخته است که به‌آسانی نمی‌توان به‌تمامی آن دست پیدا کرد (مهدی-زاده، ۱۳۸۸). توجه به آینده نقش مؤثری در توسعه و نیز کاربرد سیاست‌های درست در ساختار برنامه‌ریزی منطقه داشته است. از حدود دهه ۱۹۸۰ به بعد به دنبال تحولات وسیع و ژرف در عرصه «شناخت‌شناسی» و «فلسفه علم» و نیز گسترش شگرف فناوری ارتباطات و اطلاعات، مباحث مربوط به پیش‌بینی و آینده‌نگری امکانات جدیدی برای تکامل پیدا کرد (ناظمی، ۱۳۹۰). با بهره‌گیری از طیف وسیعی از روش‌ها و به‌جای تصور «فقط یک آینده» به گمانه-زنی‌های نظام‌مند و خردورانه در مورد نه‌فقط «یک آینده» بلکه «چندین آینده متصور» مبادرت می‌شود (ناصرپور، ۱۳۸۲). به همین دلیل آینده‌پژوهی فقط پژوهش درباره آینده نیست، بلکه شناسایی منابع و توانایی‌های انسان برای ساختن آینده‌های بهتر است. در یک کلام، آینده‌پژوهی مجموعه‌ای از دانش، برنامه‌ریزی و مدیریت آینده است؛ آینده-ای که یک سو و خطی نیست، بلکه با انتخاب آگاهانه و اقدامات اندیشیده انسانی سروکار دارد.

سناریو چیست؟ آیا همه شرح‌ها و توصیف‌های آینده سناریووار هستند؟ و سناریوها را برای چه کاری می‌توان استفاده کرد؟ تعریف واحدی برای سناریوها یا برنامه‌ریزی سناریووار وجود ندارد؛ ولی به طور کلی می‌توان سناریو را به‌عنوان چشم‌اندازی جهانی و فراگیر تعریف کرد که تصویری سراسرنما (panorama) از آنچه بشر ممکن است در آینده‌ای قابل پیش‌بینی با آن مواجه شود، ترسیم می‌کند. با این حال، تحلیل سناریوی امروزی نیازمند توجه به پدیده‌های جاری «عینی‌تر» در جهان واقعی به‌منظور پیش‌بینی خروجی‌های آینده است. سناریونگاری به‌عنوان یکی از روش‌های

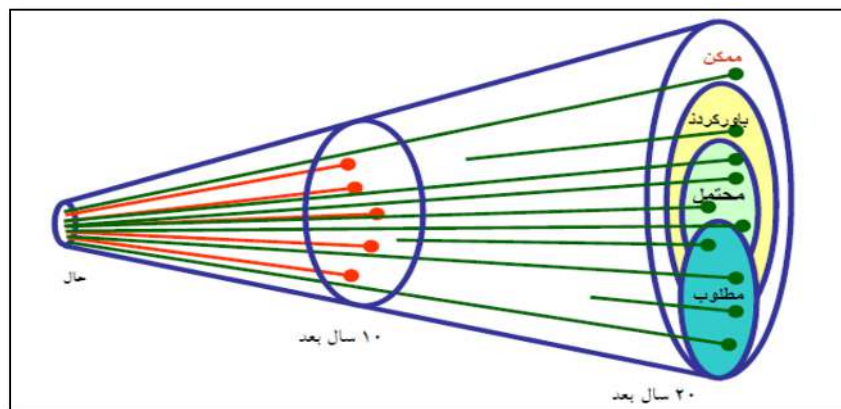
آینده‌پژوهی، برآمده از دنیای سینما و تئاتر است. سناریوها در آینده‌پژوهی، نگاهی از دریچه و منظری خاص به آینده است که در آن داستان دارای سازگاری منطقی است. سناریوها، تصاویر و یا طرح‌هایی درباره چگونگی آشکار شدن آینده هستند. سناریونگاری روشی منظم و منضبط است که از آن برای کشف نیروهای پیشران کلیدی در بافت تغییرات شتابان محیط، پیچیدگی‌های فوق‌العاده و عدم قطعیت‌های متعدد استفاده می‌شود. این روش هنگام شناخت محیط پیرامونی، تفکر درباره آینده‌های بدیل و نهایتاً تصمیم‌گیری‌های راهبردی مفید است (علیزاده طولی و همکاران، ۱۴۰۱). در ترسیم سناریوها، سه سطح شامل آینده‌های ممکن، آینده‌های باورکردنی و آینده‌های محتمل ارزیابی می‌شوند (نگاره ۱):

آینده‌های ممکن (Possible Futures): شامل تمامی وضعیت‌های ممکن است که می‌تواند در آینده محقق شود. این طیف از آینده‌ها، مجموعه تصاویری هستند که انسان برای آینده‌اش در نظر دارد و عمدتاً تخیلی و حاصل تصویرپردازی ذهن بشر است. این آینده‌ها، فراتر از دانش و علم بشر امروزی است.

آینده‌های باورکردنی (Plausible Futures): شامل مواردی است که بر اساس دانش فعلی بشر، امکان ظهور آن‌ها در آینده وجود دارد و برخلاف آینده‌های ممکن که متناقض با اصول و دانش فعلی بشر هستند، این آینده‌ها منطبق بر این اصول هستند. آینده‌های باورکردنی، زیرمجموعه‌ای از آینده‌های ممکن می‌باشند.

آینده‌های محتمل (Probable Futures): به آینده‌هایی اشاره دارد که احتمالاً تحقق می‌یابند. این آینده‌ها زیرمجموعه‌هایی از آینده‌های باورکردنی هستند.

آینده مطلوب (Perferable Futures): در سناریونویسی برای آینده، ترکیبی از آینده‌های ممکن، محتمل و باورکردنی، به‌عنوان آینده مطلوب ترسیم می‌شود (Lindgren & Bandhold, 2003).

نگاره ۱- دامنه آینده‌های بدیل در افق برنامه‌ریزی (Lindgren & Bandhold, 2003)

در زمینه موضوع مورد مطالعه پژوهش‌هایی انجام گرفته است که در این بخش به برخی مطالعات اشاره می‌گردد. بهمن (۱۳۹۳) به مطالعه راهبردهای برنامه‌ریزی، جهت دستیابی به توسعه پایدار گردشگری در روستای ابیانه پرداخته است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد وجود جاذبه منحصر به فرد گردشگری از نظر نوع مسکن و معماری به عنوان مهم‌ترین نقطه قوت، شاخص کمبود و نامناسب بودن اقامتگاه‌ها و مکان‌های سکونتی برای گردشگران به عنوان مهم‌ترین نقطه ضعف و شاخص تخریب محیط‌زیست به عنوان یک تهدید در امر توسعه گردشگری پایدار روستای ابیانه می‌باشد. نتایج مطالعه ویسی و همکاران (۱۳۹۸) نشان داده است که سیستم گردشگری بخش اورامان شهرستان سروآباد در آینده در مسیر توسعه ناپایدار قرار دارد و در شکل‌گیری این وضعیت به ترتیب، پیشران‌های تجمع یافته در شاخص‌های اقتصادی، مدیریتی-نهادی و محیطی-کالبدی، اثرگذارتر از پیشران‌های اجتماعی، عمل خواهند کرد. نتایج مطالعه ایمانی (۱۳۹۹) نشان می‌دهد که از بین ۵۱ عامل کلیدی، ۱۳ عامل در توسعه منطقه‌ای استان اردبیل مؤثر می‌باشد. با تهیه سبد سناریو برای این عوامل، ۴۱ وضعیت محتمل برای آن‌ها شناسایی گردیده و در مجموع دو سناریو قوی،

۱۸۴۱ سناریو ضعیف، ۲۰ سناریو باورکردنی به دست آمده است. قلمی چراغ‌تپه و همکاران (۱۴۰۰) به شناسایی و تحلیل پیش‌ران‌های توسعه گردشگری روستایی در شهرستان ارومیه پرداختند. در این مطالعه ۳۶ عامل در نظر گرفته شده که با توجه به امتیاز بالای تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم در نهایت ۱۲ عامل (میزان درآمد از گردشگری، رقابت‌پذیری، میزان اشتغال در بخش گردشگری، میزان سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری، تنوع فرصت‌های شغلی گردشگران، آگاهی جامعه محلی و گردشگران، حس اعتماد گردشگر، افزایش فرهنگ گردشگری، تغییر کاربری اراضی در اثر گردشگری، فضاهای گردشگری، تأسیسات زیربنایی، خدمات رفاهی) به عنوان خروجی میک‌مک (MICMAC) در آینده توسعه گردشگری پایدار روستاهای شهرستان ارومیه تأثیرگذار بوده‌اند.

هلگادوتیر و هالبر (Helgadóttir & Dashper, 2020) در مطالعه‌ای با عنوان بیست سال پژوهش گردشگری روستایی شمال اروپا: بررسی و دستور کار تحقیقاتی آینده بر این موضوع تمرکز دارد که چگونه مفاهیم روستایی در زمینه گردشگری شمال اروپا و تحقیقات هتل‌داری منتشر شده در مجله تحقیقات هتلداری و گردشگری اسکاندیناوی ظاهر شده‌اند. کارالی و همکاران (Karali et al., 2021) در پژوهشی با عنوان چهل سال مطالعه گردشگری روستایی به بررسی روند، الگو و دستور کار آینده می‌پردازند. آن‌ها استدلال می‌کنند گردشگری روستایی یک حوزه تحقیقاتی کلیدی در چند دهه اخیر بوده است. با این حال، ارزیابی پیشرفت ابعاد آن به عنوان یک ممیزی نظام‌مند و جامع، مدت زیادی به تعویق افتاده بود. این مطالعه با تجزیه و تحلیل کتاب‌سنجی بر روی ۴۰۴ مقاله از سال ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۹ نشان داد که گردشگری روستایی در دو دهه اخیر بیشترین رشد را داشته است.

باتوجه به مطالب عنوان شده، امروزه برنامه‌ریزی و آینده‌نگاری توسعه پایدار گردشگری توجه بسیاری از سیاست‌گذاران، جامعه‌شناسان و برنامه‌ریزان در سراسر جهان به خود معطوف کرده است، تا زمینه آینده‌نگری توسعه پایدار گردشگری در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی فراهم شود (رحیمی و همکاران، ۱۴۰۱) و همچنین داشتن نگرشی ویژه به مقوله توسعه روستایی در قالب اهداف مشخص و در پرتو آینده‌نگاری دقیق می‌تواند راهگشای مسائلی باشد که امروزه جامعه روستایی را در بر گرفته و می‌توان با شناسایی سازه‌های مؤثر به سناریونگاری پرداخت. از این‌رو، این پژوهش بر اساس نیاز به برنامه‌ریزی بلندمدت در حوزه گردشگری روستایی شهرستان هریس که با داشتن پتانسیل‌های مختلف یکی از مستعدترین مناطق کشور در جذب گردشگری روستایی است و با توجه به پیشینه تاریخی درخشان، وجود آب‌وهوای متنوع و جاذبه‌های دیدنی قابلیت توسعه گردشگری روستایی را دارد؛ اما با توجه به برنامه‌ریزی نادرست تاکنون آن‌طور که باید در این زمینه موفق عمل نشده است. با توجه به مطالب بیان‌شده، پژوهش حاضر درصدد رسیدن به پاسخی قانع‌کننده به این سؤال است که سناریوهای تأثیرگذار بر توسعه آینده گردشگری روستایی شهرستان هریس کدام‌اند؟

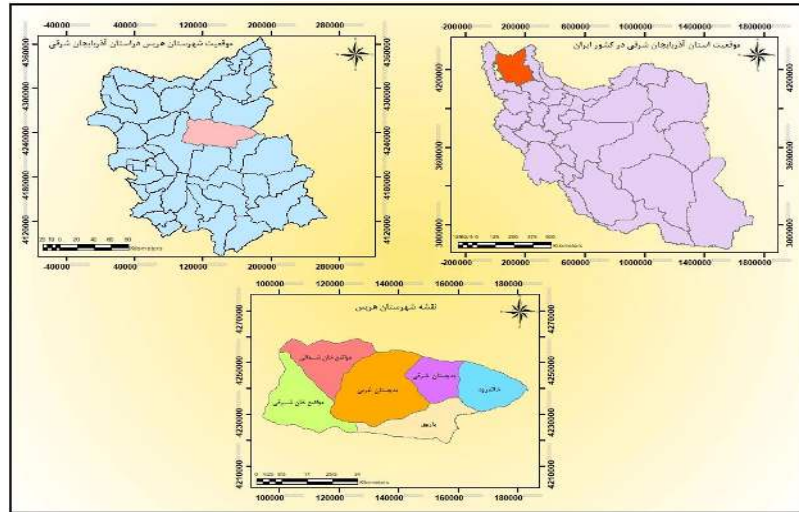
روش پژوهش

پژوهش حاضر بر اساس هدف از نوع کاربردی و از لحاظ ماهیت و روش از نوع توصیفی-تحلیلی مبتنی بر رویکرد آینده‌نگاری است. بر اساس مطالعات موجود، روش‌های کسب اطلاع در زمینه مطالعات اقتصادی - اجتماعی، می‌تواند به طرق گوناگون دسته‌بندی شوند که با توجه به اهداف پژوهش حاضر از ابزار گردآوری داده‌ها شامل استفاده از اسناد و مدارک (کتابخانه‌ای) و مصاحبه و پرسشنامه استفاده شده است. پانل افراد پاسخگو متشکل از ۳۰ نفر از اساتید دانشگاهی و همچنین خبرگان برنامه‌ریزی و توسعه است.

هریس یکی از قدیمی‌ترین مناطق آذربایجان شرقی است. در وقف‌نامه ربع رشیدی نام بسیاری از آبادی‌های آذربایجان آمده است و نشان می‌دهد که پاره‌ای از آن‌ها نظیر هریس در قرن‌های هفتم و هشتم هجری قصبه‌هایی آباد و بزرگ بوده‌اند. چند بنای تاریخی مهم از دوره فرمانروایی ایلخانان و جانشینان آنان در این بخش به‌جای مانده است که عبارت‌اند از: بقعه شیخ اسحاق (در روستای خانقاه خانم‌رود)، گورستان مینق، گورستان هیق، گورستان گورور، مسجد سنگی جمال‌آباد، و مسجد اسنق (مربوط به قرن هشتم هجری). هریس یکی از قدیمی‌ترین مراکز صنعت فرش در ایران و آذربایجان است و فرش‌های «مرز بلند» آن شهرت جهانی دارند.

تدوین سناریوهای توسعه گردشگری روستایی در شهرستان هریس

شهرستان هریس با وسعت ۲۳۴۵ کیلومترمربع (۵/۱ درصد مساحت استان) در ۶۰ کیلومتری تبریز واقع شده و از سمت شمال با شهرستان‌های ورزقان و اهر، از سمت شرق با استان اردبیل، از سمت غرب با شهرستان تبریز و از سمت جنوب با شهرستان‌های تبریز، بستان‌آباد و سراب هم‌مرز است. نقشه ۱ محدوده جغرافیایی محدوده مورد مطالعه را نشان داده است.

نقشه ۱- جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

طبق آخرین تقسیمات کشوری شهرستان هریس دارای دو بخش به نام‌های مرکزی (شامل دهستان‌های بدوستان شرقی، خانمروود و باروق)، خواجه (شامل دهستان‌های مواضع‌خان شرقی، مواضع‌خان شمالی و بدوستان غربی) و ۵ نقطه شهری به نام‌های هریس، زرنق، بخشایش، کلوانق و خواجه و ۱۰۴ آبادی می‌باشد.

یافته‌ها و بحث

بر اساس وضعیت‌های احتمالی آینده پیش‌روی برنامه‌ریزی توسعه گردشگری روستایی شهرستان هریس، در کل ۱۸ وضعیت مختلف برای ۶ عامل کلیدی شناسایی شد که این وضعیت‌ها شامل سه طیف مطلوب، بینابین و نامطلوب بود. جدول ۱ پیشران‌های کلیدی مؤثر برای رهیافت برنامه‌ریزی توسعه گردشگری روستایی شهرستان هریس را نشان می‌دهد. این عوامل با نظرسنجی از کارشناسان و با استفاده از نرم‌افزار میک مک استخراج شده و به عنوان عوامل برتر و پیشران‌های کلیدی در سناریو نویسی مورد استفاده قرار گرفته است (جدول ۱).

جدول ۱- پیشران‌های کلیدی توسعه گردشگری روستایی شهرستان هریس

رتبه	عامل
۱	بهره‌گیری از فرهنگ و هنر روستایی در ارائه طرح‌ها
۲	توجه به تمام سطوح و اقشار جامعه در ارائه طرح‌ها
۳	تأکید بر استقلال فکری و عدم تقلید از الگوهای خارجی در طراحی پروژه‌های گردشگری روستایی
۴	معرفی پروژه‌های انجام‌شده در سایت‌های گوناگون به زبان‌های مختلف
۵	طراحی فضاهای مناسب جهت برگزاری مراسم و آئین‌های سنتی با بهره‌گیری از نمادهای فرهنگی (طراحی مسیرهای فرهنگی برای گردشگران)
۶	نگاه به گردشگران روستایی به‌عنوان سفیران فرهنگی

پس از اینکه وضعیت‌های احتمالی مربوط به عوامل کلیدی مشخص گردید برای سنجش قضاوت‌ها و اثر هر یک از وضعیت‌ها بر یکدیگر، ماتریس متقاطع ۱۸*۱۸ به صورت پرسشنامه محقق ساخته طراحی گردیده و در اختیار خبرگان و متخصصان قرار گرفت. پاسخگویان با طرح این سؤال که «اگر هر یک از وضعیت‌های ۱۸ گانه اتفاق بیفتد چه تأثیری بر وقوع و یا عدم وقوع سایر وضعیت‌ها خواهد داشت؟» به تکمیل پرسشنامه بر اساس سه ویژگی «رواج‌دهنده (توانمندساز)»، «بی‌تأثیر» و «محدودیت‌ساز» اقدام نمودند. در پرسشنامه طراحی شده وضعیت‌ها می‌توانند اثرگذاری منفی را نیز نشان دهند که نمره‌های این بخش از پرسشنامه بین ۳+ تا ۳- متغیر است. سؤال محوری پرسشنامه این است:

- اگر وضعیت A1 از عوامل کلیدی A در آینده برنامه‌ریزی توسعه گردشگری روستایی اتفاق بیفتد، چه تأثیری بر وقوع یا عدم وقوع وضعیت B2 از عامل کلیدی B خواهد داشت که جواب آن‌ها در نهایت در نرم‌افزار سناریو ویزارد (Scenario Wizard) تحلیل شده است.

پس از گردآوری داده‌ها، امکان استفاده از نرم‌افزار سناریو ویزارد فراهم گردید و امکان استخراج سناریوهای با احتمال سازگاری و انطباق بالا، سناریوهای با احتمال قوی و سناریوهای با احتمال ضعیف برای محقق فراهم شد. جدول ۲ اطلاعات پروژه تدوین سناریو برنامه‌ریزی توسعه گردشگری روستایی را نشان داده است.

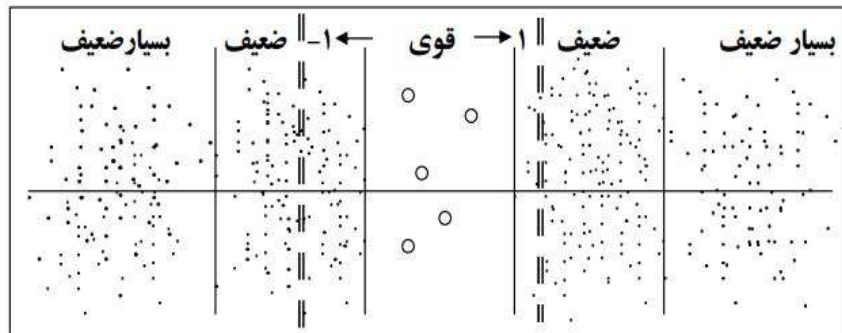
جدول ۲- اطلاعات پروژه تدوین سناریو برنامه‌ریزی توسعه گردشگری روستایی

اطلاعات	توضیحات
نوع و تعداد سناریو	قوی ۸
	ضعیف ۴۶۷
	سازگاری بالا ۶۲
تعداد توصیفگرها	۶
تعداد کل انواع (وضعیت‌های محتمل)	۱۸
تعداد توصیفگرها با ۳ وضعیت محتمل	۱۸
تعداد کلی پیکربندی	۷۲۹
داوری‌ها	۰ مورد از ۳۰ بخش داوری (۰/۱۰ درصد) خالی هستند.
	ماتریس شامل ۲۷۰ سلول داوری است.
	۸ سلول حاوی داوری برای تأثیر متقابل با نمره (۳-) است.
	۲۰ سلول حاوی داوری برای تأثیر متقابل با نمره (۲-) است.
	۲۹ سلول حاوی داوری برای تأثیر متقابل با نمره (۱-) است.
	۶۲ سلول حاوی داوری برای تأثیر متقابل با نمره (۰) است.
	۵۸ سلول حاوی داوری برای تأثیر متقابل با نمره (۱) است.
	۵۱ سلول حاوی داوری برای تأثیر متقابل با نمره (۲) است.
۴۲ سلول حاوی داوری برای تأثیر متقابل با نمره (۳) است.	
قابلیت اعتماد پروژه	این پروژه شامل هیچ سناریو مستقل نیست. این پروژه شامل هیچ سناریوی غیرفعال نیست.

ماهیت نرم‌افزار سناریو ویزارد به صورت کاهش ابعاد احتمالی وقوع سناریوها از میان میلیون‌ها سناریو به چند سناریوی محتمل با احتمال وقوع بالاست. بر اساس نتایج به دست آمده، تعداد ۸ سناریو با احتمال وقوع بالا به دلیل عملیاتی نبودن و دور از انتظار بودن نتایج آن‌ها جزو سناریوهای برتر و مطلوب محسوب نمی‌شوند و نمی‌توان از آن‌ها به عنوان سناریوهای برتر استفاده کرد. همچنین نتایج به دست آمده برای سناریوهای ضعیف نشان می‌دهد که ۴۶۷ سناریو با توجه به ضعیف بودن این سناریوها و منطقی نبودن بررسی ۴۶۷ سناریو، این نوع سناریوها هم جزو سناریوهای مطلوب محسوب نمی‌شوند. بنابراین آنچه منطقی به نظر می‌رسد این است که از بین سناریوهای قوی (۸ سناریو) و سناریوهای

تدوین سناریوهای توسعه گردشگری روستایی در شهرستان هریس

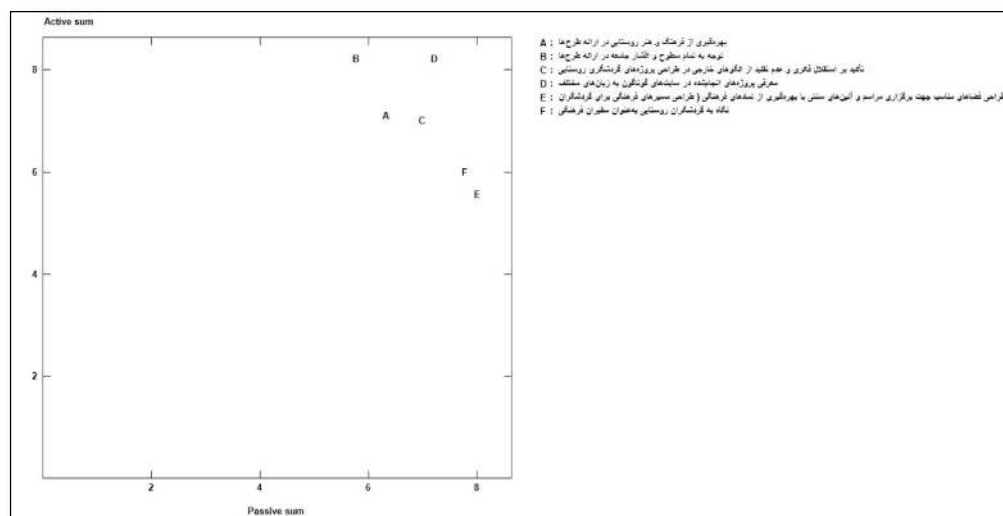
ضعیف (۴۶۷ سناریو)، سناریو با سازگاری یک یا سناریو با سازگاری بالا در نظر گرفته شود که بر اساس نتایج تعداد ۶۲ سناریو به دست آمد. فاصله یک در سناریو با سازگاری یک در واقع گسترش پهنه سناریوهای قوی به اندازه یک واحد به سمت سناریوهای ضعیف می‌باشد. نگاره ۲ نحوه انتخاب سناریوهای با سازگاری یک میان انبوه سناریوها را نشان داده است.

نگاره ۲- نحوه انتخاب سناریوهای با سازگاری یک میان انبوه سناریوها

با توجه به نگاره ۲ و نتایج حاصل از روش سناریو ویزارد تعداد ۶۲ سناریو با سازگاری بالا انتخاب شده‌اند و با توجه به اینکه هر کدام از عوامل کلیدی دارای ۳ سناریو محتمل هستند، هر یک از سناریوها به ۳ دسته، مطلوب، ایستا و بحرانی تقسیم شده‌اند. در ادامه این سناریوها به تفصیل بحث شده است.

سیستم شبکه به ارزیابی نقش عوامل کلیدی در سیستم تحلیل می‌پردازد که در واقع گام آماده‌سازی است و برای ساخت سناریوی حقیقی مورد استفاده قرار می‌گیرد. سیستم شبکه از محاسبه جمع همه اثرات اعمال شده توسط یک عامل کلیدی و محاسبه همه اثرات اعمال شده روی یک عامل کلیدی به دست می‌آید. این عوامل کلیدی با استفاده از نشانه‌های اختصاری در صفحه نمودار ترسیم نشان داده شده‌اند. نشانه‌های اختصاری عوامل کلیدی همراه با نام اصلی آن‌ها نیز در سمت راست نمودار آورده شده‌اند (نگاره ۳).

نگاره ۳- شبکه سیستم سناریوهای برنامه‌ریزی توسعه گردشگری روستایی

با توجه به مطالب بیان شده، در بخش‌های زیر، توصیفگرها بر اساس تصمیمات متقابل بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند. سناریوهای مطرح شده به غیر از یک سناریو زیر ناسازگار هستند (نگاره ۴).

درباره توصیفگر «نگاه به گردشگران روستایی به‌عنوان سفیران فرهنگی» فرضیه «عدم اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های مشخص برای توجه به گردشگران روستایی به‌عنوان سفیران فرهنگی» انتخاب شده است. این فرض توسط عناصر سناریوی زیر پشتیبانی می‌شود:

- طراحی فضاهای مناسب جهت برگزاری مراسم و آئین‌های سنتی با بهره‌گیری از نمادهای فرهنگی (طراحی مسیرهای فرهنگی برای گردشگران): برنامه‌ریزی منسجم و کارآمد در راستای طراحی فضاهای مناسب جهت برگزاری مراسم و آئین‌های سنتی با بهره‌گیری از نمادهای فرهنگی (طراحی مسیرهای فرهنگی برای گردشگران) (وزن ۱).

به طور خلاصه، این فرض امتیاز تأثیر ۴- را نشان می‌دهد. بنابراین، استدلال‌های مخالف این فرض غالب است.

نگاره ۴- تأثیرات بر روی عنصر سناریو

تعادل موافقان و معایب فرض جایگزین «طراحی و اجرای سیاست‌های مطلوب در راستای نگاه به گردشگران روستایی به‌عنوان سفیران فرهنگی» قانع‌کننده‌تر است در این مورد ما طرفداران را می‌بینیم:

- بهره‌گیری از فرهنگ و هنر روستایی در ارائه طرح‌ها: نادیده انگاشتن مقوله بهره‌گیری از فرهنگ و هنر روستایی در ارائه طرح‌ها (وزن ۱)؛

- توجه به تمام سطوح و اقشار جامعه در ارائه طرح‌ها: حذف مشارکت‌های مردمی و عدم توجه به تمام سطوح و اقشار جامعه در ارائه طرح‌های گردشگری (وزن ۱)؛

- طراحی فضاهای مناسب جهت برگزاری مراسم و آئین‌های سنتی با بهره‌گیری از نمادهای فرهنگی (طراحی مسیرهای فرهنگی برای گردشگران): برنامه‌ریزی منسجم و کارآمد در راستای طراحی فضاهای مناسب جهت برگزاری مراسم و آئین‌های سنتی با بهره‌گیری از نمادهای فرهنگی (طراحی مسیرهای فرهنگی برای گردشگران) (وزن ۲).

امتیاز تأثیر فرض جایگزین برابر با ۲+ است. این باعث می‌شود که فرض جایگزین نسبت به فرض سناریو «عدم اجرای سیاست‌ها و برنامه‌ای مشخص برای توجه به گردشگران روستایی به‌عنوان سفیران فرهنگی» قابل‌قبول‌تر باشد.

به طور کلی مفروضات یک سناریو با استحکام نابرابر پشتیبانی می‌شوند. درجه استحکام را می‌توان با «مقدار سازگاری» بیان کرد. تفاوت بین امتیاز تأثیر فرض و امتیاز تأثیر بهترین فرض جایگزین را اندازه‌گیری می‌کند. در فهرست زیر، توصیفگرها به ترتیب استحکام نزولی رتبه‌بندی شده‌اند:

جدول ۳- استحکام توصیفگرها

ارزش سازگاری	فرض	توصیفگر
۱-	حذف مشارکتهای مردمی و عدم توجه به تمام سطوح و اقشار جامعه در ارائه طرحهای گردشگری	توجه به تمام سطوح و اقشار جامعه در ارائه طرحها
۱-	تأکید ناکافی بر استقلال فکری و تقلید کم از الگوهای خارجی در طراحی پروژههای گردشگری روستایی	تأکید بر استقلال فکری و عدم تقلید از الگوهای خارجی در طراحی پروژههای گردشگری روستایی
۲-	نادیده انگاشتن مقوله بهره‌گیری از فرهنگ و هنر روستایی در ارائه طرحها	بهره‌گیری از فرهنگ و هنر روستایی در ارائه طرحها
۳-	عدم معرفی پروژههای انجام‌شده در سایت‌های گوناگون	معرفی پروژههای انجام‌شده در سایت‌های گوناگون به زبان‌های مختلف
۶-	عدم اجرای سیاست‌های مشخص برای توجه به گردشگران روستایی به‌عنوان سفیران فرهنگی	نگاه به گردشگران روستایی به‌عنوان سفیران فرهنگی
۷-	برنامه‌ریزی منسجم و کارآمد در راستای طراحی فضاهای مناسب جهت برگزاری مراسم و آیین‌های سنتی با بهره‌گیری از نمادهای فرهنگی (طراحی مسیرهای فرهنگی برای گردشگران)	طراحی فضاهای مناسب جهت برگزاری مراسم و آیین‌های سنتی با بهره‌گیری از نمادهای فرهنگی (طراحی مسیرهای فرهنگی برای گردشگران)

این سناریو شامل مفروضات با پشتوانه ضعیف است. به همین دلیل باید ساخت سناریو را ناسازگار درونی توصیف کرد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بحران‌ها و مشکلات کنونی، موجه‌ترین دلیل برای اندیشیدن در خصوص آینده است. عامل دیگری که پرداختن به آینده را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد، در سرعت تحولات نهفته است. مناطق روستایی شهرستان هریس به دلیل داشتن آثار باستانی متعلق به قبل از میلاد، دوران ساسانیان و هخامنشیان، وجود تپه‌های باستانی با قدمت زیادی از جمله «دوزده باغیر» در نزدیکی روستای زرنق، طبیعت بکر و دیدنی و کوه‌پایه‌ها، قلعه‌های بزرگ از جمله حوض قلعه‌سی و غیره و دارا بودن جاذبه‌های زیادی در زمینه فرهنگی، اکوتوریسم و توریسم صنعتی و غیره در سطح شهرستان‌ها و روستاهای آن، توانمندی‌های بالایی در جذب گردشگران داخلی و خارجی را دارد که این امر می‌تواند توسعه منطقه‌ای را در سطح استان فراهم نماید؛ بنابراین با توجه به قابلیت‌های موجود در زمینه گردشگری می‌توان با شناخت سناریوهای ممکن و محتمل در این زمینه، بازتعریفی از نقش مناطق روستایی شهرستان هریس در زمینه گردشگری و راهبردی برای توسعه گردشگری آن ارائه داد. از این رو پژوهش پیشرو بر اساس نیاز به برنامه‌ریزی بلندمدت در حوزه گردشگری روستایی شهرستان هریس که با داشتن فاکتورهای مختلف یکی از مستعدترین مناطق کشور در جذب گردشگری روستایی است و با توجه به پیشینه تاریخی درخشان، وجود آب‌وهوای متنوع و جاذبه‌های دیدنی، قابلیت توسعه گردشگری روستایی را دارد؛ اما با توجه به برنامه‌ریزی نادرست تاکنون آن‌طور که باید در این زمینه موفق عمل نشده است.

با توجه به مطالب بیان‌شده، پژوهش حاضر، درصدد رسیدن به پاسخی قانع‌کننده به این سؤال است که فاکتورهای کلیدی و تأثیرگذار بر توسعه آینده گردشگری روستایی شهرستان هریس کدام‌اند. در این مطالعه، پس از گردآوری داده‌ها و پردازش آن در مرحله دلفی توسط متخصصان، امکان استفاده از نرم‌افزار سناریو ویزارد فراهم گردید و امکان استخراج سناریوهای با احتمال سازگاری و انطباق بالا، سناریوهای با احتمال قوی و سناریوهای با احتمال ضعیف برای محقق فراهم شد. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، تعداد ۸ سناریو با احتمال وقوع بالا به دلیل عملیاتی نبودن و دور از انتظار بودن نتایج آن‌ها جزو سناریوهای برتر و مطلوب محسوب نمی‌شوند و نمی‌توان از آن‌ها به‌عنوان سناریوهای برتر

استفاده کرد. همچنین نتایج به‌دست‌آمده برای سناریوهای ضعیف، شامل ۴۶۷ سناریو می‌باشد که با توجه به ضعیف بودن این سناریوها و منطقی نبودن به پرداختن ۴۶۷ سناریو، این نوع سناریوها هم جزو سناریوهای مطلوب محسوب نمی‌شوند و نمی‌توان به آن‌ها تکیه کرد؛ بنابراین آنچه منطقی به نظر می‌رسد این است که از بین سناریوهای قوی (۸ سناریو) و سناریوهای ضعیف (۴۶۷ سناریو)، تعدادی سناریو با سازگاری یک یا سناریو با سازگاری بالا در نظر گرفته شود که بر اساس نتایج به‌دست‌آمده تعداد ۶۲ سناریو می‌باشد. فاصله یک در سناریو با سازگاری یک در واقع گسترش پهنه سناریوهای قوی به‌اندازه یک واحد به سمت سناریوهای ضعیف می‌باشد. در نتیجه با توجه به نتایج حاصل از روش سناریو ویزارد تعداد ۶۲ سناریو با سازگاری بالا انتخاب شده‌اند و با توجه به اینکه هر کدام از عوامل کلیدی دارای تعداد ۳ سناریو محتمل هستند، هر یک از سناریوها به ۳ دسته، مطلوب، ایستا و بحرانی تقسیم شدند. عدم اجرای سیاست‌ها و برنامه‌ای مشخص برای توجه به گردشگران روستایی به‌عنوان سفیران فرهنگی به عنوان سناریوی سازگار شناسایی شد که با فرض برنامه‌ریزی منسجم و کارآمد در راستای طراحی فضاهای مناسب جهت برگزاری مراسم و آئین‌های سنتی با بهره‌گیری از نمادهای فرهنگی (طراحی مسیرهای فرهنگی برای گردشگران) پشتیبانی می‌شود. پژوهش حاضر هم‌راستا با نتایج پژوهش قلمی چراغ‌تپه و همکاران (۱۴۰۰) است. در این مطالعه نیز آگاهی جامعه محلی و گردشگران و بهره‌گیری از فرهنگ و هنر روستایی، افزایش فرهنگ گردشگرپذیری به عنوان عامل‌های تأثیرگذار بودند.

منابع

- اصولی، ن. و ولی‌نژاد، م. (۱۴۰۰). تدوین راهبردهای توسعه توریسم روستایی به روش SWOT (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان خرم‌آباد). *علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران*. (ویژه‌نامه) ۱۷، صص ۲۱۵-۲۲۹.
DOR: 20.1001.1.20081758.1400.17.0.16.0
- امیر فخریان، م.، و معینی، ع. ر. (۱۳۹۶). بررسی عوامل مؤثر در موفقیت دفاتر خدمات مسافرتی و گردشگری در زمینه برگزاری تورهای داخلی در شهر مشهد. *آمایش جغرافیایی فضا*. دوره ۷، شماره ۲۵، صص ۲۲۰-۲۰۷.
- ایمانی، ب. (۱۳۹۹). آینده‌پژوهی توسعه متوازن منطقه‌ای بر مبنای برنامه‌ریزی سناریوی مینا مطالعه موردی: استان اردبیل. *جغرافیا و توسعه*، دوره ۱۵، شماره ۵۸، صص ۴۴-۱۷. DOI: 10.22111/GDIJ.2020.5323.17-44
- بهمن، ک. (۱۳۹۳). راهبردهای برنامه‌ریزی، جهت‌دستیابی به توسعه پایدار گردشگری با استفاده از تکنیک SWOT (مطالعه موردی: روستای ایبانه). *اطلاعات جغرافیایی*، دوره ۲۳، شماره ۹۰، صص ۸۱-۷۳.
DOR: 20.1001.1.25883860.1393.23.90.7.1
- رحیمی، م.، هنری، ف.، و رومیانی، ا. (۱۴۰۱). برنامه‌ریزی و آینده‌نگاری توسعه پایدار گردشگری استان خوزستان. *برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، دوره ۱۲، شماره ۴۵، صص ۶۶-۵۱. DOI: 10.30495/JZPM.2020.4247
- رکن‌الدین افتخاری، ع.، و قادری، ا. (۱۳۸۱). نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل چهارچوب‌های نظریه‌ای). *برنامه‌ریزی و آمایش فضا*، دوره ۶، شماره ۲، صص ۴۱-۲۳.
- رکن‌الدین افتخاری، ع. ر.، و مهدوی، د. (۱۳۸۵). راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT: دهستان لواسان کوچک. *مدرس علوم انسانی*، شماره ۴۵، صص ۳۰-۱.
- سازمان جهانی جهانگردی (۱۳۷۹). *برنامه‌ریزی توریسم در سطح ملی و منطقه‌ای*، ترجمه‌ی بهرام رنجبران و محمد زاهدی. اصفهان: انتشارات دانشگاه اصفهان.
- شاهی‌پور، س.، و مجتبی‌زاده، ح. (۱۳۹۵). تحلیل پیامدهای گردشگری روستایی بر توسعه (مطالعه موردی کندوان). *محیط‌شناسی*، دوره ۴۲، شماره ۳، صص ۶۳۷-۶۴۸. DOI: 20.1001.1.10258620.1395.42.3.12.7
- شماعی، ع.، و موسی‌وند، ج. (۱۳۹۰). سطح‌بندی شهرستان‌های استان اصفهان از لحاظ زیرساخت‌های گردشگری با استفاده از مدل AHP و TOPSIS. *مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، دوره ۳، شماره ۱۰، صص ۴۰-۲۳.

- شمس، ش.، حسینی، ا.، و خورشیدیان، ر. (۱۳۹۵). تحلیل و ارزیابی کاربرد روش‌های سلسله مراتبی فازی در اولویت‌بندی و سناریوهای توسعه گردشگری روستایی مطالعه موردی استان مازندران. *برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، سال ۵، شماره ۱۸، صص ۱۸۷-۱۵۸.
- علی‌اکبری، ا.، رهنمایی، م. ت.، و صفرعلی‌زاده، ا. (۱۳۹۴). مدیریت یکپارچه گردشگری، راهبردی برای توسعه منطقه‌ای در استان آذربایجان غربی. *برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، سال ۵، شماره ۱۹، صص ۱۲-۱.
- علیزاده طولی، م.، رحمانی، ب.، منشی‌زاده، ر.، مرید السادات، پ.، و رضویان، م. ت. (۱۴۰۱). تحلیل عوامل مؤثر بر کارآفرینی پایدار در سکونتگاه‌های روستایی ساحلی (مطالعه موردی: روستاهای ساحل جنوب - قشم). *برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، دوره ۱۲، شماره ۴۸، صص ۱۷۰-۱۵۷. DOI: 10.30495/JZPM.2021.27272.3849.۱۵۷-۱۷۰
- قلمی چراغتیپه، م.، دربان آستانه، ع. ر.، و خراسانی، م. ا. (۱۴۰۰). شناسایی و تحلیل پیشران‌های توسعه گردشگری روستایی (مورد مطالعه: شهرستان ارومیه). *آینده‌پژوهی ایران*، دوره ۶، شماره ۲، صص ۲۰-۱. DOR: 20.1001.1.63652423.1400.6.2.9.9
- معدنی، ج.، و تقوی زیروانی، ا. (۱۴۰۱). اولویت‌بندی پیشران‌های کلیدی و مؤثر گردشگری روستایی در بهبود معیشت خانوارهای روستایی مورد: روستاهای پیرامون شهر سرعین. *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، دوره ۱۱، شماره ۴۰، صص ۲۴۹-۲۳۳. DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.40.11.6.۲۳۳-۲۴۹
- مهدی‌زاده، ج. (۱۳۸۸). برنامه‌ریزی برای ساختن آینده درآمدی بر مبنای و مفاهیم آینده‌پژوهی. *جستارهای شهرسازی*، دوره ۸، شماره‌های ۲۹-۲۸، صص ۴۸-۶۱.
- ناصرپور، ن. (۱۳۸۲). بررسی و تبیین موانع توسعه صنعت گردشگری در استان لرستان و ارائه راه‌کارهای مناسبی در این زمینه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه مازندران.
- ناظمی، ا. (۱۳۹۰). *آینده‌نگاری از مفهوم تا اجرا*. تهران: انتشارات مرکز صنایع نوین.
- نجفی کانی، ع. ا.، و نجفی، ک. (۱۴۰۰). ظرفیت‌سنجی گردشگری روستایی و نقش آن در توسعه فضایی و اقتصادی نواحی بیلاقی مورد: بخش مرکزی شهرستان دماوند. *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، دوره ۱۰، شماره ۲۵، صص ۹۰-۶۹. DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.3.1.۶۹-۹۰
- نصراللهی، ز.، جهانبازی، ن.، و ناصری، ط. (۱۳۹۴). رده‌بندی استان‌های کشور برحسب جاذبه‌های گردشگری. *مطالعات مدیریت گردشگری*، دوره ۹، شماره ۲۸، صص ۳۷-۲۸. DOI: 20.1001.1.23223294.1393.9.28.2.0.۱۷-۳۷
- نعمتی، م. (۱۳۹۹). شناسایی پیشران‌های مؤثر بر گردشگری روستایی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی گرایش استراتژیک، دانشکده مدیریت، مؤسسه آموزش عالی طلع مهر.
- ویسی، ف.، صفیاری، ر.، و منوچهری، س. (۱۳۹۸). پیشران‌های مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری نواحی روستایی با تأکید بر آینده‌پژوهی (مورد مطالعه: بخش اورامان شهرستان سروآباد). *مطالعات اجتماعی گردشگری*، دوره ۷، شماره ۱۴، صص ۷۲-۴۷.

- Alam, M. S., and Paramati, S. R. (2016). The impact of tourism on income inequality in developing economies: Does Kuznets curve hypothesis exist?. *Annals of Tourism Research*, 61, 111-126. Doi: 10.1016/j.annals.2016.09.008
- Andrades, L., and Dimanche, F. (2017). Destination competitiveness and tourism development in Russia: Issues and challenges. *Tourism Management*, 62, 360-376. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.05.008>
- Butler, R. (2009). Tourism in the future: Cycles, waves or wheels?. *Futures*, 41(6), 346-352. Doi: 10.1016/j.futures.2008.11.002
- Cheng, S. (2010). Business cycle, industrial composition, or regional advantage?. A decomposition analysis of new firm formation in the United States. *The Annals of Regional Science*, 47(1), 147-167. Doi: <https://doi.org/10.1007/s00168-009-0361-0>

- Dogru, T., and Sirakaya-Turk, E. (2017). Engines of tourism's growth: An examination of efficacy of shift-share regression analysis in South Carolina. *Tourism Management*, 58, 205–214. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.10.021>
- El-Gohary, H. (2016). Halal tourism, is it really Halal?. *Tourism Management Perspectives*, 19, 124–130. Doi: 10.1016/j.tmp.2015.12.013
- Helgadóttir, G., and Dashper, K. (2020). 20 years of Nordic rural tourism research: A review and future research Agenda. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 1–10. Doi: <https://doi.org/10.1080/15022250.2020.1823246>
- Karali, A., Das, S., and Roy, H. (2021). Forty years of the rural tourism research: reviewing the trend, pattern and future agenda. *Tourism Recreation Research*, Doi: <https://doi.org/10.1080/02508281.2021.1961065>
- Lew, A., and Mckercher, B. (2006). Modeling tourist movements, a local destination analysis. *Annals of Tourism Research*, 33(2), 403-423.
- Lindgren, M., and Bandhold, H. (2003). *Scenario planning the link between future and strategy / Mats Lindgren, Hans Bandhold*. Macmillan: Palgrave
- Marais, M., Plessis, E. D., and Saayman, M. (2017). Critical success factors of a business tourism destination: supply side analysis, *Acta Commercii*, 17(1). Doi: <https://hdl.handle.net/10520/EJC-5cdde6861>
- Njoroge, J. M. (2014). An enhanced framework for regional tourism sustainable adaptation to climate change. *Tourism Management Perspectives*, 12, 23–30. Doi: 10.1016/j.tmp.2014.06.002

Article Type: Research Article

DOI: 10.22034/iaeej.2023.185223

Compilation of Rural Tourism Development Scenarios in Heris County

F. Kazemiyeh^{1*}, H. Koohestani², A. A. Vazifeh³

(Received: May. 14. 2023; Accepted: November. 05. 2023)

Abstract

Rural tourism is a part of the tourism market and a source of employment and income. Planning and foresight of sustainable development of tourism has attracted the attention of many policy-makers, sociologists, and planners around the world in order to provide the foresight of sustainable development of tourism in economic, social, and environmental dimensions. Based on the need for future research in the field of rural tourism in Heris County, the current research aims to answer the question that what are the scenarios that will affect the future development of rural tourism in Heris County? Based on this, the current research is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of nature and method. According to the objectives of the present research, document-based (library) study and interview were used as the method and tools of data collection. The panel of respondents consists of 30 university professors as well as planning and development experts. Through the research process, 62 scenarios with high compatibility were selected and considering that each of the key factors has 3 possible scenarios, each scenario was divided into 3 categories, favorable, static, and critical. "The lack of implementation of specific policies and programs to pay attention to rural tourists as cultural ambassadors" was identified as a compatible scenario, which is supported by the assumption of "coherent and efficient planning in direction of designing suitable spaces for holding ceremonies and traditional rituals using cultural symbols (designing cultural routes) for tourists".

Keywords: Future research, Heris County, Rural tourism, Scenario wizard.

---

¹ Associate Professor in the Department of Rural Extension and Development at the University of Tabriz, Tabriz, Iran.

² Associate Professor in the Department of Rural Extension and Development at the University of Tabriz, Tabriz, Iran.

³ M. Sc. of Rural Development, Department of Extension and Rural Development, Faculty of Agriculture University of Tabriz, Tabriz, Iran.

* Corresponding Author, Email: kazemiyeh@tabrizu.ac.ir

